

Transcripció comuna d'altres sistemes gràfics a l'alfabet llatí. Distinció tipològica i proposta alternativa nominal*

Jordi Cors i Meya

Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana
 08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Data de recepció: 10/9/2004

Resum

Conveniència d'un tipus de transcripció culta comuna o universal. Descripció tipològica dels diferents tipus de transcripció i la seva adequació als diversos tipus de sistemes gràfics. Exposició detallada de la proposta de transcripció comuna o universal —en la recepció per l'alfabet llatí—, tenint present totes les llengües amb altres sistemes gràfics —en l'origen—, però especialment el grec, l'hebreu, l'àrab i el rus. Llista d'equivalències, criteris d'utilització combinada i aplicació concreta. Invitació a la col·laboració dels especialistes.

Paraules clau: transcripció universal, alfabet llatí, distinció tipològica, transcripció del grec, transcripció de l'hebreu, transcripció de l'àrab, transcripció del rus.

Abstract. *The Common Transcription of Other Graphic Systems to Latin Alphabet. Typological Distinction and Alternative Nominal Proposal*

Convenience of a type of common or universal learned transcription. Typological description of the distinct types of transcription and its fitting for the diverse types of graphic systems. Detailed exposition of the proposal of a common or universal —relating to the reception by the Latin alphabet— transcription, dealing with all the languages with other graphic systems —relating to the origin—, but specially Greek, Hebrew, Arabic and Russian. List of the equivalences, criteria of combined utilization and concrete application. Invitation to the collaboration of the specialists.

Key words: Universal transcription, Latin alphabet, Typological distinction, Greek transcription, Hebrew transcription, Arabic transcription, Russian transcription.

Sumari

A. Tipus de transliteració-transcripció
(intent de distinció operativa)	C. La transcripció bàsica o comuna
(trans. 3-)
B. Tipus de transliteració-transcripció
i tipus de sistemes gràfics.
Altres distincions	D. Conclusió

* English translation available at: <http://seneca.uab.es/antiguitat/jordi/cors.htm>

Davant la freqüent, per no dir constant, discordància —entre llengües receptores, entre autors que transcriuen i, fins i tot, dins uns mateixos autors— en la transcripció, si més no, dels noms propis (en la dels noms comuns hi ha la mateixa discordància, però és menys visible perquè es tracta d'una transcripció molt menys habitual), tant en obres de divulgació (històrica, científica, literària ...) com en el periodisme o els escrits cultes en general, presentem aquí una senzilla proposta alternativa que hem designat com a nominal perquè ha de ser útil sobretot, bé que no exclusivament, per a la, com ja hem apuntat, més emprada transcripció dels noms propis. Això com a transcripció corrent, usual, a part la transliteració i la transcripció científica, que són d'ús restringit i acceptació científica universals, però que no ens interessin ara per al nostre objectiu d'ús normal culte, d'abast també general, comú. Fem una proposta que vol partir d'arrels genuïnes, inspirada en la mateixa dinàmica històrica de la llengua llatina en la seva transcripció dels mots estrangers, sobretot grecs; al cap i a la fi, l'alfabet llatí és l'alfabet de recepció i convé, per tant, respectar-ne especialment els trets. S'ha procurat que sigui una proposta molt simple i fàcil d'aplicar a nivell gràfic. I se'n pretén una acceptació suficient per tal que esdevingui el més comuna possible, que és com aconseguirà la màxima utilitat. Comuna, d'entrada, en l'àmbit català i espanyol i, alhora, de la resta de llengües romàniques; també, naturalment, en l'àmbit de les llengües anglogermàniques i de totes les altres que usen l'alfabet llatí. Comuna, sobretot, gràficament, tanmateix amb una transcripció de cada nom, val a dir, relativament estranya —de forma inevitable per ser un mot estranger— per a qualsevol de les llengües receptores; ara bé, al capdavall és tal com ens succeeix, de fet, amb els noms propis estrangers d'una altra llengua que també usi l'alfabet llatí, on topem amb una grafia aliena però que tothom respecta sense canvis (excepte els noms geogràfics molt coneguts o els noms de reis ..., que tradicionalment s'adapten o es tradueixen). Comuna gràficament i alhora amb la intenció conseqüent d'esdevenir el més unívoca o universal possible també en la pronunciació, d'acord amb l'original, bé que aquí són inevitables i enriquidors, no pas negatius, els matisos expressius diferenciadors que hi poden aportar cadascuna de les llengües receptores. Aquesta transcripció alternativa proposada, senzilla, està pensada per a totes les llengües originals amb sistemes gràfics diferents del llatí, però per a les originals dins la tradició clàssica pròpia —pròpia de les llengües romàniques com a receptores— i amb sistema alfabètic vocàlic (ens referim, singularment, al grec) ja es fa servir normalment (sobretot en l'àmbit català i espanyol, per la importància que hi té l'accentuació) una altra transcripció culta més adaptada a la llengua de recepció —i, per tant, no comuna—, d'ús bastant popular. A part, hi ha les respectives transcripcions tradicionals, de vegades ancestrals, en cadascuna de les llengües de recepció, transcripcions evidentment tampoc no comunes (entre les quals hi ha els noms geogràfics o de reis..., abans comentats).

Per situar bé la proposta que fem en el seu context i distingir-la d'altres transcripcions, ara, a continuació, exposarem en primer lloc, en un intent de distinció tipològica operativa, els cinc tipus de transliteració / transcripció usuals, a tots els quals ja hem fet esment, el tercer dels quals és precisament el que configura la nostra proposta. Després, com a resum, recordarem quins tipus d'aquests s'adiuen o són

més adequats als diversos tipus de sistemes gràfics originals i farem alguna altra distinció. Finalment, detallarem el contingut de la proposta de transcripció que aquí presentem, amb algunes comparacions i exemples concrets¹.

1. Sobre el tema de la transcripció / transliteració és més habitual trobar estudis sobre llengües originals concretes (naturalment, des de la perspectiva gairebé exclusiva d'una llengua receptora), estudis que sovint presenten, de fet, un sol tipus de transcripció, el qual és distingit, no sempre amb prou precisió, de la corresponent transliteració; s'hi acostuma a afegir, però més aviat sense anomenar-ho transcripció, el cas ben arrelat de les formes tradicionals d'alguns mots, que evidentment es consideren acceptables i molt genuïnes. Convé, però, destacar, entre aquests estudis, un ampli treball recent molt interessant sobre la transliteració - transcripció de l'hebreu —ben elaborat, encara que potser amb una pretensió massa exhaustiva, que crec que complica les coses, en lloc de simplificar-les, i fa caure l'autor en repeticions, aspectes que tanmateix no és ara el moment de tractar—, on s'aborda seriosament la distinció entre aquestes dues nocions, distinció que, malgrat alguns punts de desacord, considero molt assumible (cf. més avall, P. Casanellas, 2001). No cal ara discutir més a fons aquesta darrera distinció apuntada, gairebé assumida, ni vull entrar en polèmica sobre algunes de les altres distincions entre transliteració i transcripció publicades que, al capdavant, em semblen inadequades per incompletes i poc matisades. Ara bé, malgrat això, tanmateix val a dir que tots aquests estudis esmentats, més enllà de les discrepàncies referides que en certs casos hi pugui haver, m'han aportat molta informació valuosa, sobretot de la transcripció de les llengües per separat. I és arran d'una tal constatació, doncs, que, a partir d'aquí, he intentat dur a terme una síntesi dels elements dispersos, clarificar conceptes i tractar dels temes més importants per ordre —fent les oportunes distincions— per omplir el que considero un buit en aquest camp, tot oferint alhora una nova proposta perquè em sembla que ha de ser útil en el context descrit. Citaré ara, finalment, només una breu selecció de treballs que, tot i els punts discutibles abans al·ludits presents en alguns casos, m'han ajudat molt a fer la reflexió que aquí exposo, treballs més aviat recents i bastant propers, on es pot trobar, a més, informació bibliogràfica més àmplia —tres dels quals són d'especial rellevància perquè duen l'aval de l'Institut d'Estudis Catalans—: ALBERICH, J.; ROS, M., *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1993; ARAMON, R.; CARBONELL, J.; POLANCO, LL.B.; VERNET, J., «Proposició sobre els sistemes de transliteració i transcripció dels mots àrabs al català (Acord del 21 de desembre de 1989)», *Documents de la Secció Filològica. I*, Institut d'Estudis Catalans (Barcelona 1990), p. 141-158; BARIJAU, M. E.; CALDERS, T., «Un model de transcripció de la llengua hebrea a la catalana», *Anuari de Filologia XVI/E2* (Barcelona 1992), p. 57-60; «Un model de transcripció de la llengua hebrea a la catalana (2)», *Anuari de Filologia XVII/E3* (Barcelona 1993), p. 160-167; «Breus notes sobre la transcripció», *Anuari de Filologia XX/E7* (Barcelona 1997), p. 121-126; CARBONELL, J.; CASANELLAS, P.; FELIU, E.; MALLAFRÉ, J.; POLANCO, LL.B.; SANSANEDAS, J., «Proposta de transcripció de l'hebreu en textos escrits en català (Acord del 14 de juny de 2002)», *Documents de la Secció Filològica. IV*, Institut d'Estudis Catalans (Barcelona 2003), p. 39-72; CARBONELL, J.; POLANCO, LL.B.; SANSANEDAS, J.; VIDAL, E., «Proposta sobre el sistema de transcripció i transliteració dels noms russos al català (Acord del 14 d'octubre de 1994)», *Documents de la Secció Filològica. III*, Institut d'Estudis Catalans (Barcelona 1996), p. 55-89; CASANELLAS I BASSOLS, P., «La transliteració de l'hebreu en caràcters llatins», *Anuari de Filologia XVI/E3* (Barcelona 1993), p. 168-174; «Transliteració i transcripció de l'hebreu. Una nova proposta», en *El text: Lectures i història* (ABCat-PAM, Barcelona 2001), p. 233-371 (ve a ser la 2^a ed., revisada i molt ampliada, d'un article d'igual títol inicial, de 1997); FELIU, L.; MILLET, A., «La transcripció de l'onomàstica assiriològica al català», *Anuari de Filologia XVI/E3* (Barcelona 1993), p. 145-151; FERNÁNDEZ-GALIANO, M., *La transcripció de los nombres propios griegos*, Sociedad Española de Estudios Clásicos, Madrid 2^a 1969; LEMPRIÈRE, J., *Classical Dictionary of proper names mentioned in ancient authors*, Routledge & Kegan Paul, London 1978; POCIÑA, A., «Sobre la transcripción de los nombres propios latinos», *Estudios Clásicos XXI/80* (Madrid), p. 307-329; TRAINA, A., *L'alfabeto e la pronunzia del latino*, Riccardo Patron, Bologna 1967 (4^a 1973).

A. Tipus de transliteració-transcripció (intent de distinció operativa)

1. Transliteració —detallada— (o bé transcripció literal). És l'acció i l'efecte de passar un text, **signe per signe** —o conjunt de signes equivalent— (grafema per grafema —o conjunt de grafemes equivalent—), a una escriptura fonètica convinguda. En concret (en una proposta d'abast general), a l'alfabet llatí (ampliat, quan escau, amb alguns altres elements), acompanyat dels **diacrítics** fonètics internacionalment acceptats (és a dir, usant l'AFI, o bé la norma ISO corresponent —o ICL—).

Elements constitutius i aspectes distintius:

- Si no hi ha signes vocàlics a l'original (o no hi queden inclosos en altres signes), no se n'hi han de posar.
- Si n'hi ha (o queden inclosos en altres signes), s'han de **distingir les breus de les llargues**, ...
- I s'han de posar els **accents gràfics** (i dièresis) que pertoquin, si n'hi ha de corresponents o d'equivalents a l'original.
- S'han de separar normalment les paraules.

Tot d'acord amb els costums científics (de vegades, amb solucions alternatives) referents a la llengua que es translitera, com ara la col·locació de punts o guions (sovint abundants si l'escriptura no és alfabètica).

- Tant si es tracta de noms comuns aïllats o de textos curts o llargs com si es tracta de noms propis, s'ha d'usar la *cursiva* (llevat d'algun costum particular en la transliteració o transcripció d'algunes llengües, p.e., el sumeri).

Consideracions sobre l'abast d'aplicació:

- + És la **transliteració normal**, de base científica, de les llengües **amb escriptures no alfabètiques o amb escriptures alfabètiques fonamentalment consonàntiques**.
- + És també la **transliteració normal**, però, en aquest cas, gairebé del tot **equivalent a la transliteració ampliada** següent (*trans. 2-*), de les llengües **amb escriptures alfabètiques que inclouen les vocals**.

2. Transcripció plena (o fonemàtica o científica, o bé transliteració ampliada).

És l'acció i l'efecte de passar un text, **fonema per fonema**, tal com es pronuncia en la llengua original, a una escriptura fonètica convinguda, de manera contínua i separant sempre les paraules. En concret (en una proposta d'abast general), a l'alfabet llatí (ampliat, quan escau, amb alguns altres elements), acompanyat dels **diacrítics** fonètics internacionalment acceptats (és a dir, usant l'AFI, o bé la norma ISO corresponent —o ICL—).

Com a cas especial, també pot ser, tanmateix, l'acció i l'efecte de passar tot un text, element per element, no a l'alfabet llatí (ni a cap mena de sistema gràfic aliè al text), sinó, en canvi, a algun altre sistema gràfic de signes propi però diferent, proper per tradició al text original de què partim, sistema gràfic al capdavant també d'expressió fonètica (p.e., en l'egipci, passar de jeroglífic a hieràtic, o a l'inrevés).

Elements constitutius i aspectes distintius (llevat del cas especial acabat d'esmentar):

- S'hi han de posar les vocals, **distintint les llargues de les breus**, ... , si és que es coneixen.
- S'han de col·locar els **accents** (i dièresis) en el lloc on (i amb la forma o bé funció més semblant —agut, greu, circumflex— com) es troben en l'original, siguin allí gràfics o no.

Tot d'acord amb els costums científics (de vegades, amb solucions alternatives) referents a la llengua que es transcriu, com pot ser la col·locació de punts o guions, ara més escassos, o bé l'absència d'accents gràfics².

- Tant si es tracta de noms comuns aïllats com de textos curts o llargs, s'ha d'usar la *cursiva* (llevat d'algun costum particular en la transliteració o transcripció d'algunes llengües, p.e., el sumeri).
- Pel que fa als noms propis, és millor que també vagin en *cursiva*.

Consideracions sobre l'abast d'aplicació:

- + **Aquesta transliteració / transcripció i la precedent (trans. 1-) pretenen, i poden ser, d'ús universal gràficament per a cadascuna de les llengües transcrites quan l'alfabet de recepció és el mateix (aquí, llatí) i s'utilitza el mateix sistema o norma (AFI, ISO —o ICL—).**
- + **Sens dubte, han de ser d'ús universal en la pronunciació.**
- + Així, són **excel·lents substituïts de l'original**; sobretot, per a escrits de ciència lingüística (en particular, fonètica, esp. si és comparativa), per a l'alta divulgació científica corresponent i per a treballs cartogràfics, bibliogràfics (on convé tenir com a base, per als índexs etc., un mateix alfabet), paleogràfics, epigràfics i numismàtics.
- + Amb tot, per a aquests treballs i índexs, ..., **podria optar-se per la transcripció següent (trans. 3-)** (adequada a tota divulgació), més senzilla i àgil d'utilitzar, sempre, però, que esdevingui d'ús prou universal (sense alteracions dins unes alternatives ben fixades).
- + A part, cal finalment afegir que, en el cas d'ara i en l'anterior, és tanmateix, d'entrada, normalment (llevat sobretot dels esmentats treballs fonètics, bibliogràfics ...) sempre **preferible la grafia original**, si és que es tracta d'escriptures alfabètiques, grafia avui dia completament a l'abast a través de la informàtica.

2. Sobre accentuació, guions i algun altre indicatiu gràfic, és important respectar, tal com es recomana en el text —a fi d'aconseguir millor un ús gràfic el més universal possible—, els costums científics de cadascuna de les llengües originals (és a dir, que es transcriuen). Això val tant per a aquesta *transcripció plena* (2-) com per a la *bàsica* (3-). Només a tall d'exemple, citem alguns detalls, en concret, de l'acadi i de l'àrab:

Accadi. Si hi ha a l'original una llarga, especialment si és la penúltima, és la síl·laba que porta l'accent.

Àrab. Guionet entre l'article i el nom. Sense assimilació del *lam* de l'article.

3. Transcripció bàsica (o comuna o ordinària, o bé transliteració simple). És una simplificació de l'anterior (**trans. 2-**). Concebuda per a ús general, universal, sobretot per a obres de divulgació (històrica, política, lingüística, literària —incloses les traduccions literàries—, científica), però també per als diaris i, en definitiva, per al llenguatge escrit normal, amb la intenció que esdevingui una grafia comuna (amb algunes possibles solucions alternatives) per a qualsevol llengua de cultura que, en aquest cas, utilitzi l'alfabet llatí (cadascuna de les quals hi aportarà inevitablement, com és natural, matisos diferents en la pronunciació i, potser també, en l'accentuació).

Elements constitutius i aspectes distintius:

- La simplificació respecte de la transcripció / transliteració anterior consisteix a
 - + deixar totes les **vocals iguals**, sense distingir llargues de breus, ...
 - + en lloc d'usar diacrítics amb els grafemes, usar **dígrafs compostos amb «h»**.
 - + **no** marcar les **consonants emfàtiques** amb cap distintiu.
- Les consonants i els accents (i dièresis), en principi, s'usen com en el cas anterior (però normalment **s'adapten del tot els accents a la fonètica** —bé que també poden resultar absents gràficament— de la llengua de recepció)³.

Donarem després una llista detallada dels elements apuntats, amb les equivalències (i alternatives) pertinents.

- Tant si es tracta de noms comuns aïllats com de textos curts o llargs, s'ha d'usar la *cursiva* (llevat d'algun costum particular en la transliteració o transcripció d'algunes llengües, p.e., el sumeri).
- Pel que fa als **noms propis**, és millor usar la **rodona**, indicadora de la normal integració de la grafia del mot en el context de la nova llengua.

Consideracions sobre l'abast d'aplicació:

- + *Pretén i pot ser d'ús universal (aquesta és la nostra proposta) pel que fa a la recepció gràfica vocàlica i consonàntica (amb alternatives, en tot cas, ben delimitades), bé que no cal que ho sigui estrictament —d'ús universal o comuna— en l'accentuació concreta (o absència d'accentuació) ni en la pronunciació.*
- + *Ha de ser la transcripció més usual —més usual per a la divulgació que l'anterior; la transcripció plena— (a part l'ús habitual dels casos d'adaptació de*

3. Vegeu la nota anterior, respecte de l'accentuació i indicis gràfics. D'altra banda, pel que fa al conjunt de la proposta present de *transcripció bàsica (3-)*, s'ha de subratllar que pretén una universalitat de divulgació culta que no pretenen altres propostes semblants normalment anomenades «simplificades», relatives a algunes llengües originals concretes, i que intenten aconseguir sobretot una gran adequació gràfica a una determinada llengua de recepció per garantir una pronunciació dels seus parlants el més aproximada possible a la pronunciació de l'original, intent que converteix les propostes corresponents en propostes molt específiques, no pas universals (p.e., respecte de l'àrab i de l'hebreu en recepció catalana, cf. els acords de l'IEC citats anteriorment, nota 1: sobre l'àrab —1989—, p. 149-154; sobre l'hebreu —2002—, p. 53-59; vegeu també CASANELLAS, P., «Transliteració i ...», Barcelona 2001, p. 294-303 i 309-315), propostes que més aviat cal considerar (per específiques i adaptades) com un primer grau de la *transcripció adaptada (4-)* que abordarem a continuació (cf. la nota següent).

noms comuns o dels casos tradicionals que abordarem a continuació —trans. 4- i 5-) per a les llengües amb escriptures no alfabètiques o amb escriptures fonamentalment consonàntiques.

- + *D'altra banda, li pertoca ser la **transcripció normal** (a part l'ús habitual dels casos d'adaptació de noms comuns o dels casos tradicionals que abordarem a continuació —trans. 4- i 5-) per a la majoria de llengües amb escriptures alfabètiques que inclouen les vocals —per a les quals, com ja s'ha dit, la transcripció anterior, plena, és equivalent a la literal o transliteració detallada i, per tant, els representa el seu tipus normal de transliteració (més aviat que el de transcripció, que no en seria distint).*

*I és per això, precisament, que li pertoca ser la **transcripció normal** per a aquesta majoria de llengües —llevat de les de la pròpia tradició clàssica (sobretot grec) de què de seguida tractarem—, com a altre tipus de **transcripció ja diferent de la transliteració**, i ha de ser-los, alhora, realment la **més usual** per a la **divulgació**, almenys si es tracta de **noms propis**.*

- + *Per a les llengües de la pròpia tradició clàssica (és a dir, sobretot, el grec) pot servir com a **transliteració simple**.*

4. Transcripció adaptada (o adaptació fònico-gràfica)⁴. És com si vingués a partir de l'anterior, tot i que té un origen independent. Consisteix a simplificar més, adaptant més la grafia a la grafia de la nova llengua (la llengua de recepció), seguint el procés que han seguit històricament els cultismes o adaptacions cultes, passant per l'adaptació al llatí i del llatí a les llengües romàniques.

Elements constitutius i aspectes distintius:

— L'adaptació simplificada a través del llatí es manifesta en

- + **la supressió de la «h» dels dígrafs** (depèn de la llengua receptora) i l'**adaptació** (segons la respectiva evolució a partir del llatí), a més, d'algunes **consonants** i d'algunes **vocals** i diftongs.
- + l'**accentuació en el lloc** on s'accentuaria l'adaptació corresponent **llatina**.

4. Sobre aquesta transcripció, cal fer un esment especial d'alguns estudiosos que, tanmateix potser amb un altre nom i sense distingir-la prou d'altres possibilitats de transcripció, l'han acabat de forjar i de donar-li un contingut precís, i han aconseguit que ara sigui una realitat sòlida i ben acceptada. Són els autors de quatre treballs ja citats anteriorment (nota 1), tres relatius a la transcripció del grec i del llatí, sobretot J. Alberich i M. Ros, i un referit a la de l'hebreu, tots els quals aquí ara tornem a recordar: ALBERICH, J.; ROS, M., *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1993; CASANELLAS, P., «Transliteració i transcripció de l'hebreu. Una nova proposta», en *El text: Lectures i història* (ABCat-PAM, Barcelona 2001), p. 233-371, esp. 316-340; FERNÁNDEZ-GALIANO, M., *La transcripción de los nombres propios griegos*, Sociedad Española de Estudios Clásicos, Madrid 21969; POČIŃA, A., «Sobre la transcripción de los nombres propios latinos», *Estudios Clásicos XXI/80* (Madrid), p. 307-329. D'altra banda, quan els autors que tracten d'aquests temes (vegeu la selecció citada a la nota 1) parlen de transcripció en general a una llengua concreta, més encara si parlen de transcripció «simplificada» (cf. nota anterior), es refereixen, de fet, encara que sense especificar-ho, a una mena de primer grau o pas previ respecte de la *transcripció adaptada* (-4) que ara abordem.

- + la consolidació de l'adaptació dels accents a la fonètica de la llengua de recepció, o bé la seva supressió gràfica.
- Tant si es tracta de noms **comuns com** de noms **propis**, cal usar la **rodona**, indicadora de la normal integració de la grafia del mot en el context de la nova llengua.

Consideracions sobre l'abast d'aplicació:

- + *D'entrada, cal advertir que és una transcripció que, pel fet de dur-se a terme, paradigmàticament, a través del llatí, **pertoca d'una manera específica a les llengües romàniques com a receptores**. Però, evidentment, d'acord amb l'influx tradicional del llatí, també les **altres llengües receptores no deixen d'usar-la, com a préstec incorporat, potser parcialment, a la pròpia llengua o com a fruit d'un procés paral·lel** (dins la corresponent tradició) amb una simplificació i adaptació comparables.*
- + *És la **transcripció normal** (a part l'ús habitual dels casos tradicionals que abordarem a continuació —trans. 5-), i la **més usual** per a la **divulgació**, per a les **llengües originals** (o objecte de transcripció) **de la pròpia tradició clàssica** entre les d'escriptures alfabètiques que inclouen les vocals (és a dir, singularment, el grec).*
- + ***També** és transcripció que pot emprar-se, analògicament (ateses una simplificació i adaptació comparables en un procés igual o paral·lel al del llatí), **per a altres llengües originals** (o objecte de transcripció) no de la pròpia tradició i d'escriptures alfabètiques vocàliques (p.e., les eslaves), o bé, tant d'escriptures alfabètiques fonamentalment consonàntiques (p.e., l'hebreu i l'àrab) com de no alfabètiques (amb major llibertat en l'ús de dígrafs —sempre d'acord amb la llengua receptora—), **si es tracta de noms comuns**.*
- + *En canvi, continuant amb aquestes **altres llengües**, **si es tracta de noms propis**, convé **no usar**, en principi, la present transcripció **adaptada** (trans. 4-), perquè pot aleshores crear-se confusió respecte de la transcripció **bàsica** (trans. 3-) o la **tradicional** (trans. 5-), cosa que convé evitar **optant**, entre aquestes dues, per l'una o l'altra (si és que la darrera d'elles, la tradicional, en el cas concret existeix). **A no ser** que, en algun cas, es consideri oportú **assumir**, amb els possibles errors o imprecisions que pugui comportar, una **transcripció antiga realment adaptada** —directament o a través del grec— per part **del llatí** (de l'època clàssica a la medieval) d'una d'aquestes referides **altres llengües** i passar-la, així, del llatí —com a intermediari vàlid, sense tenir en compte aleshores una més precisa confrontació amb l'original— a una concreta llengua de recepció. Al capdavall, serien casos **gairebé** classificables com de la **transcripció tradicional** següent (trans. 5-), cosa que dependrà de si, en el cas concret, la transcripció ha arribat de la manera habitual per la transmissió tradicional (trans. 5-); o no, sinó que, més aviat, s'assoleix per una mena de reconstrucció analògica recent, duta a terme a partir de l'esmentada transcripció antiga adaptada —p.e., alguns noms bíblics semítics, que es coneixen també, com molts d'altres, sobretot per la versió grega (LXX) o llatina (Vulgata), però que, en canvi, no s'han incorporat, de fet, fins ara a la llengua receptora— (trans. 4-).*

5. Transcripció tradicional. És aquella que hem rebut per tradició, més o menys antiga. Es tracta de mots ben adaptats a la llengua de recepció, tot i que es puguin trobar en desacord amb alguna o diverses de les normes de la transcripció que considerem normal dels cultismes; des de la llengua d'origen, passant o no pel llatí, han arribat a adequar-se a la llengua receptora, en la qual tanmateix ja són simplement un mot més, ben ajustat en el seu context. Naturalment, s'han de respectar com una riquesa i no s'han de corregir en nom d'una normativa induïda, que en aquest cas seria artificial.

Elements constitutius i aspectes distintius:

- Tant si es tracta de noms **comuns** com de noms **propis**, cal usar la **rodona**, indicadora de la normal integració de la grafia del mot en el context de la llengua que tradicionalment l'ha rebut.

Consideracions sobre l'abast d'aplicació:

- + És una transcripció que es dóna, o es pot donar, pel que fa a **qualsevol de les llengües**⁵.

B. Tipus de transliteració-transcripció i tipus de sistemes gràfics. **Altres distincions**

Aquest apartat vol ser, només, un ràpid recordatori del que hem comentat en l'apartat anterior per tal de clarificar millor els aspectes dubtosos que hagin pogut quedar en la tipologia exposada, sobretot pel que fa a la distinció precisa entre els cinc tipus descrits i, alhora, respecte a l'adequació de cadascun d'aquests tipus als diferents tipus de sistemes gràfics de les llengües originals. També, després, sobre una petita, però significativa, distinció entre les llengües receptores.

En síntesi, podem dividir els sistemes gràfics en els grups o tipus que presentem a continuació, cadascun d'ells acompanyat dels tipus de transliteració-transcripció que li són adients:

1. Escriitures no alfabètiques. Entren en aquest grup, simplificant-ne molt l'esquema que es podria oferir, tant les escriitures *pictogràfiques* (que també podem anomenar, pel contingut, *ideogràfiques*), com les *fonètiques sil·làbiques* o les que combinen ambdós sistemes. Hi pertanyen, entre d'altres llengües, l'egipci, el sumeri, l'accadi, el xinès, el japonès.

5. Alguns casos de transcripció tradicional, de noms propis i de noms comuns. Només a tall d'exemple, citarem alguns mots de l'àrab, de l'accadi i de l'hebreu transcrits al català. Agraïm aquí el suggeriment de noms, com en altres llocs (p.e., nota 2) altres indicacions específiques també molt útils, per part de l'arabista Margarida Castells i de l'assiriòleg Lluís Feliu.

Noms comuns. Àrab: abbàssida, alfaquí, imam, ismaelita, madrassa, morabit, suffí, xeic.

Noms propis. Accadi o hebreu: Assur, Hammurabi, Jahvè, Jonàs, Josuè (i altres noms bíblics), Sargon.

Àrab: Alger, Bagdad, El Caire, Fes, Iemen, Mahoma / Muhàmmad, Marràkeix, Oman.

- + Transliteració detallada (1-). D'acord amb els costums científics de cadascuna de les llengües. Només s'hi posen les vocals si consten a l'original.
- + Transcripció plena (2-). D'acord amb els costums científics de cadascuna de les llengües. No s'hi acostumen a posar els accents si no són gràfics a l'original. Només s'hi posen les vocals si es coneixen o es poden deduir (p.e., noms propis de l'egipci). A part, hi ha llengües en què la transcripció primera i molt normal no és a l'alfabet llatí, sinó a un altre sistema gràfic de signes propi (p.e., l'egipci).
- + Transcripció bàsica (3-). Aplicable a totes les llengües, com a transcripció més usual per a la divulgació.
- + Transcripció adaptada (4-). No utilitzable, a no ser analògicament (noms comuns); o bé, sobretot a través d'una transcripció antiga realment adaptada pel llatí. I això, de manera immediata o bé només com a préstec o fruit de procés paral·lel (depèn de la llengua de recepció).
- + Transcripció tradicional (5-). Aplicable a totes les llengües.

2. Escriitures alfabètiques fonamentalment consonàntiques. Hi pertanyen, entre d'altres llengües, l'ugarític, l'arameu, l'hebreu, el siríac, l'àrab.

- + Transliteració detallada (1-). D'acord amb els costums científics de cadascuna de les llengües.
- + Transcripció plena (2-). D'acord amb els costums científics de cadascuna de les llengües. No sempre s'hi acostumen a posar els accents si no són gràfics a l'original. Les vocals, només si es coneixen.
- + Transcripció bàsica (3-). Aplicable a totes les llengües, com a transcripció més usual per a la divulgació.
- + Transcripció adaptada (4-). No utilitzable, a no ser analògicament (noms comuns); o bé, sobretot a través d'una transcripció antiga realment adaptada pel llatí —directament o a través del grec— (p.e., l'arameu, l'hebreu). I això, de manera immediata o bé només com a préstec o fruit de procés paral·lel (depèn de la llengua de recepció).
- + Transcripció tradicional (5-). Aplicable a totes les llengües.

3. Escriitures alfabètiques també vocàliques. Hi pertanyen (recordem que estem parlant aquí d'alfabets diferents del llatí), entre d'altres llengües, el grec, el rus i diverses llengües eslaves.

- + Transliteració detallada (1-) = Transcripció plena (2-). D'acord amb els costums científics de cadascuna de les llengües.

3a. Llengües de la tradició clàssica pròpia (= que passa pel llatí fins a les llengües romàniques). Hi pertany, singularment, el grec.

- + Transcripció bàsica (3-) = Transliteració simple (3-).
- + Transcripció adaptada (4-). Utilitzable específicament, com a transcripció normal i la més usual per a la divulgació.
- + Transcripció tradicional (5-). Aplicable normalment.

3b. Llengües que no són de la tradició clàssica pròpia (= que, a través del llatí, arriba fins a les llengües romàniques actuals). Hi pertanyen les altres llengües citades abans, llevat del grec.

- + Transcripció bàsica (3-). Aplicable a totes les llengües, com a transcripció normal i la més usual per a la divulgació (almenys en noms propis).
- + Transcripció adaptada (4-). No utilitzable, a no ser analògicament (noms comuns).
- + Transcripció tradicional (5-). Aplicable a totes les llengües.

Finalment, cal recordar una significativa, bé que poc rellevant, distinció entre les llengües receptors. Es tracta de la diferent adequació que manifesten, com ja hem vist, respecte de la **transcripció adaptada (4-)**. En efecte, ja que és una adaptació que passa per l'adaptació al llatí, i del llatí a les llengües romàniques, només aquestes llengües romàniques —immergides en la tradició clàssica, com a pròpia, fins i tot lingüísticament, no tan sols culturalment, com les altres llengües cultes de recepció— són les adequades per a assumir-la directament. Tanmateix les **altres llengües receptors** poden, naturalment, també fer-la seva, **com a préstec** lingüístic, dins la tradició clàssica, culturalment pròpia, en què també estan integrades, o **com a fruit d'un procés paral·lel**.

D'altra banda, pel que fa a la recepció i a part la que acabem de comentar, no hi ha cap altra distinció remarcable entre les llengües cultes receptors respecte a cap altra de les transliteracions / transcripcions estudiades. És a dir, com a llengües receptors, totes gairebé igualment poden acollir transliteracions i transcripcions —plenes, bàsiques o tradicionals— de qualsevol de les llengües originals, introduint-hi més o menys característiques específiques (segons el tipus de transliteració / transcripció) i d'acord amb els límits que pot imposar cadascuna de les llengües originals, com ja hem anat indicant anteriorment; amb un resultat, com també s'ha dit, que pot anar des de la unanimitat amb les corresponents transliteracions / transcripcions d'altres llengües receptors fins a una formulació singular, no comuna, dependent del tipus concret de transliteració / transcripció de què es tracti.

C. La transcripció bàsica o comuna (trans. 3-)

1. L'ús de dígrafs amb «h» en lloc de diacrítics amb els grafemes

És un dels punts importants de la nostra proposta: l'ús generalitzat, simplificador, de l'«h» com a diacrític bàsic. Per això comencem per analitzar-ne el seu valor genuí.

L'ús dels dígrafs amb «h» està relacionat amb la dinàmica històrica de la llengua llatina en el que fa referència a la transcripció de mots estrangers (en particular, grecs). Respecte d'això, recordem i constatem:

- L'«h» llatina en la transcripció de mots grecs representa una aspiració sorda inicial de síl·laba i correspon a l'esperit greu grec (´).
- L'«h» llatina en la transcripció de mots grecs representa també una aspiració com a segona part d'uns fonemes compostos o africats (transcrits per grafemes

dobles o dígrafs: **ch / kh, ph i th**), anomenats fonemes aspirats en grec (respectivament, χ, φ i θ).

- L'«h» llatina pròpia (no fruit de les transcripcions esmentades), grafema herència de l'alfabet grec occidental, representava també originalment una aspiració, però esdevé muda. Analògicament, ahora esdevé muda l'«h» llatina que correspon a l'esperit greu grec.
- Aquesta «h» llatina muda deixa també d'indicar l'aspiració dels tres fonemes compostos corresponents als tres fonemes aspirats grecs esmentats quan aquests fonemes, en el món grec, passen d'aspirats a fricatiu. L'«h» llatina muda, doncs, arriba a ser en aquests tres casos, com a segon element dels dígrafs respectius, no ja un indicatiu constituent dels valors compostos esmentats, sinó un mer indicatiu extern i gairebé (si no fos per la història recordada que l'avalua) arbitrari d'un nou valor que adopta el fonema representat pel primer element de cadascun dels dígrafs. És a dir, **fa la simple funció** del que posteriorment se'n dirà **diacrític**, aquí per a assenyalar només que els grafemes primers elements dels dígrafs no representen, com quan van sols, cadascun la respectiva oclusiva, sinó la seva corresponent fricativa.

Si del llatí passem a les llengües hereves, les llengües romàniques, veurem que es continua, per camins distints i complementaris, aquest ús de l'«h» muda com a diacrític, formant dígrafs. Per exemple:

- **ch** francès (fonema palatal sord fricatiu), en lloc de **c** (+ **a/o/u**, fonema velar sord oclusiu)
- **ch** espanyol (fonema palatal sord africad), en lloc de **c** (+ **a/o/u**, fonema velar sord oclusiu)
- **ch** italià (+ **e/i**, fonema velar sord oclusiu), en lloc de **c** (+ **e/i**, fonema palatal sord africad)
- **gh** italià (+ **e/i**, fonema velar sonor oclusiu), en lloc de **g** (+ **e/i**, fonema palatal sonor fricatiu)
- **lh** portuguès i aranès (fonema palatal sonor lateral), en lloc de **l** (fonema alveolar sonor lateral)
- **nh** portuguès (fonema palatal sonor nasal), en lloc de **n** (fonema alveolar sonor nasal)

Si després observem altres llengües no llatines que empren l'alfabet llatí, s'acaba de confirmar l'ampli ús que s'ha fet, al llarg de la història d'aquest alfabet, de la «h» muda com a diacrític d'altres fonemes, formant dígrafs amb els seus grafemes. Per exemple:

- **ch** anglès (fonema palatal sord africad), en lloc de **c** (+ **a/o/u**, fonema velar sord oclusiu)
- **ch** alemany (desp. d'**a/o/u**, fonema velar sord fricatiu), en lloc de **c/k** (fonema velar sord oclusiu)
- **sh** anglès (fonema palatal sord fricatiu), en lloc de **s** (fonema alveolar sord fricatiu)

Si, finalment, considerem fins i tot transcripcions usuals d'alguns fonemes d'altres llengües a l'alfabet llatí, també hi veiem utilitzada l'«h» muda, junt amb altres signes diacrítics, com un diacrític més, formant dígrafs, per a distingir, en el pas a l'alfabet llatí, els sons entre dos fonemes propers, de la mateixa llengua o un de la llengua en qüestió i l'altre, el seu proper, de la majoria de llengües. És una prova de la normalitat, com a fenomen coherent amb la història de l'alfabet llatí, amb què es considera en la tradició de les transcripcions o transliteracions el valor diacrític de l'esmentada «h» muda, encara que sigui de manera intuïtiva i no se li reconegui formalment aquest valor. Per exemple:

- **gh** com a transcripció del **gayn** àrab (ع), fonema velar sonor fricatiu per distingir-lo del fonema **g** (inexistent en àrab, però sí en la majoria de llengües, incloses les semítiques), fonema velar sonor oclusiu
- **bh, dh** (a més de **gh**) com a transcripcions de fonemes sonors fricativs de les llengües semítiques per distingir-los dels fonemes corresponents oclusius (**b, d**, a més del ja comentat **g**)

2. Llista d'equivalències entre els grafemes o dígrafs i el fonema que representen

És una síntesi de les equivalències de la proposta que oferim, on cal recordar que, a més d'usar aquestes equivalències i d'adaptar els accents, prescindim, com ja s'ha dit abans, de distingir vocals breus de llargues i de marcar amb cap distintiu afegit els grafemes que poden ser-ho, i ho són, de fonemes emfàtics. D'aquesta **transcripció 3-**, només n'indiquem —dels dígrafs amb «h» i dels grafemes sols— les equivalències que creiem que poden ser objecte de dubte o discussió (amb comparacions o comentaris sobre les **transcripcions 4- i 5-, 1- i 2-**, i prenent, si escau, com a punt de referència en la recepció, l'anglès, l'alemany i les llengües romàniques, sobretot, com a més properes, el català i l'espanyol):

- c** fonema velar sord oclusiu // pot alternar amb **k** i **q**
convé mantenir-ne el so oclusiu, també davant **ei** (com en *llatí* clàssic) preferible, però, *k* (o, alternativament, *q*)
substituit de *k* (i, en part, de *q*) per a *trans. 4- i 5-⁶* (aleshores, davant **ei** passa a fonema alveolar sord fricatiu, en *català* com en *anglès* i *francès*, però a sord fricatiu interdental en *espanyol*; o bé pot mantenir-se velar oclusiu, adoptant, p.e., com en *català*, *espanyol* i *francès*, el grafema *q* fent dígraf amb *u* muda)
- ch** fonema palatal sord africacat
(com en *espanyol* i *anglès*; no com en *francès*, ni com en *italià* o *català*, ni tampoc *alemany*)
- f** fonema labiodental sord fricatiu // alterna amb **ph**

6. Naturalment, depèn de la llengua de recepció: és així, p.e., respecte de **k**, en les *llengües romàniques* i en *anglès*, no en *alemany*. A més, vegeu, posteriorment, els apartats que tracten de **k** i **q**.

preferible sempre a *ph*⁷ (excepte en transliteracions: *trans. 1- i 2-* i, fins i tot, *trans. 3-* per al grec)

g fonema velar sonor oclusiu // com a simplificació, pot alternar amb **gh** de l'àrab (cf. *gh*)

com a so oclusiu va sempre sol, sense fer dígraf amb **u** davant d'**e/i** (com en *alemany*; aleshores, per a *trans. 3- 4- i 5-*, pot acabar passant a fonema palatal sonor fricatiu, en *català* com en *francès* i *italià*; i a fonema velar sord fricatiu, en *espanyol*; o bé pot mantenir-se velar sonor oclusiu, fent, p.e., dígraf amb **u** muda, com en *català*, *espanyol* i *francès*, per a *trans. 4- o 5-*)

gh fonema velar sonor fricatiu // pot alternar amb **g**, en àrab preferible a **g**

h fonema laringal sord fricatiu (segons el context, es pot realitzar com a sonor) aspiració inicial de síl·laba (com en *alemany* i *anglès*):

transcriu el *he* (ħ) o *ha* (ʕ) i el *het* (ħ) o *ha* (ħ) semítics i l'esperit aspre grec (per a *trans. 3- 4- i 5-*, acaba passant a grafema mut, a l'interior primer i després, també, a l'inici de mot)⁸

a més, aspiració forta final de síl·laba: *het* (ħ) o *ha* (ħ) i *he* (ħ) o *ha* (ʕ)

j⁹ fonema palatal sonor fricatiu o bé africacat (com en *català* i *francès*, o bé en *anglès*)

pot alternar amb **zh** com a transcripció d'aquest so: fricatiu, *zhe* rus (Ж); més que no pas com a equivalent del so africacat, *gim* àrab (ج)

pot alternar amb **y** (com a so *yod* consonàntic; i pot passar a **i**, per a *trans. 4- i 5-*)¹⁰

k fonema velar sord oclusiu // pot alternar amb **c** (i **q**) preferible a **c**

substituint per **c** (sol o combinat amb **q**) per a *trans. 4- i 5-*¹¹

kh fonema velar sord fricatiu

s'ha d'evitar que alterni amb **ch** (com és el so *alemany* d'aquest dígraf en certes posicions), per més que sigui un dígraf llatí genuí (però és que ja té també altres valors —cf. *ch*—, un d'ells preferible per distintiu)

7. Naturalment, també depèn de la llengua de recepció: algunes prefereixen *ph*.

8. També aquí, òbviament, depèn de la llengua de recepció. Sobretot a l'inici de mot, per a algunes no passa a grafema mut. Per a d'altres, poden desaparèixer (*trans. 4- i 5-*).

9. **j** i **v** (els tractem alhora com a casos paral·lels —encara que prescindim de **v** en aquesta llista d'equivalències destacables—) no són estrictament grafemes originals llatins, però sí que se'ls pot considerar genuïns perquè, com a variants o dobles d'específic valor consonàntic, distints dels corresponents vocàlics, sorgeixen aviat, respectivament, dels grafemes inicials **i** i **u** (bé que, de fet, la forma primera d'aquest s'assemblava més a **v** que a **u**), d'entrada amb doble valor, vocàlic i consonàntic. D'altra banda, pel que fa a **zh**, cf. l'apartat que tracta d'aquest dígraf, amb la nota 17.

10. També depèn, és clar, de la llengua de recepció.

11. Vegeu, anteriorment, l'apartat que tracta de **c**, amb la nota 6.

- ph** fonema labiodental sord fricatiu // pot alternar amb **f**
preferible sempre *f*¹² (però el dígraf ho és, de preferible, en transliteracions:
trans. 1- i 2- i, fins i tot, *trans. 3-* per al grec)
- q** fonema velar sord oclusiu // pot alternar amb **k** i **c**
com a emfàtic de *k*, podria no utilitzar-se i ser substituït sempre per *k* (i *c*), però
no cal, atès l'ús alternant que en fa el llatí
va sempre sol, sense fer dígraf amb **u** muda davant d'**e/i** (excepte en *trans. 4-*
i 5-, on o bé es manté així sol, o bé pot fer, com en *català, espanyol* i *francès*,
el dígraf davant d'*e/i*, o bé ser substituït per **c** davant *a, o i u*)¹³
- sh** fonema palatal sord fricatiu (com en *anglès*)
- th** fonema interdental sord fricatiu
(no com l'*anglès th* quan indica el so corresponent sonor, com, p.e., *that, then, this; sí*, és clar, quan l'indica sord: p.e., *thick, thunder*)
- w**¹⁴ fonema labiovelar sonor continu = so *wau* consonàntic (com en *anglès, no com*
en alemany)
(pot passar a **u** o bé a **v**, per a *trans. 4- i 5-*)¹⁵
- x** fonema doble o compost gutural + alveolar (com en *anglès, català —ics—, espanyol, francès*)
- y** fonema prepalatal sonor continu = so *yod* consonàntic (com en *anglès* i *espanyol*)
pot alternar amb **j** (i pot passar a **i**, per a *trans. 4- i 5-*)¹⁶
preferible a *j*
- z** fonema doble o compost dental-alveolar (com en *alemany, francès* i *italià, no*
com en espanyol)
- zh** fonema palatal sonor fricatiu // pot alternar amb **j**¹⁷
- Ø (fonema no transcrit)
p.e., **alif, hamza, ayn, ta marbuta àrabs**
alef, ayin, he final mut *hebreus*

12. Vegeu, anteriorment, la nota 7.

13. Naturalment, aquests diversos tractaments depenen de la llengua de recepció. A més, vegeu els apartats anteriors sobre **c** i **k**.

14. **w** tampoc no és grafema original llatí, però sí que se'l pot considerar també genuí (cf., anteriorment, la nota 9) perquè, com una variant del grafema **v** (doblant-lo), sorgeix ben aviat en la història de l'alfabet llatí (s. VII dC), per tal de poder recuperar les llengües saxones les primeres la grafia d'un fonema llatí que el grafema habitual (**v**) ja no indicava (perquè ja servia per expressar el fonema labiodental sonor fricatiu): ens referim al fonema «**u**» consonàntic (labiovelar sonor continu).

15. Vegeu, anteriorment, les notes 9 i 10.

16. Vegeu, anteriorment, les notes 9 i 10.

17. Vegeu, anteriorment, l'apartat que tracta de **j**, i la nota 9.

+ **No ha d'estranyar que un mateix grafema** (o dígraf) **indiqui**, alguna vegada, **dos** (o, potser, més) **fonemes** d'una concreta llengua d'origen de la transcripció (és a dir, de les que no usen l'alfabet llatí) perquè, d'una banda, en la transcripció se'ls pot considerar homòfons o fonèticament equivalents, de manera semblant com, en les llengües que usen l'alfabet llatí, de vegades fonemes distints sonen igual, almenys en determinades circumstàncies, és a dir, tenen realitzacions homòfones (p.e., en espanyol i català —depenent de la variant dialectal—, *b* i *v*) i, per tant, admeten idèntica transcripció; d'altra banda, perquè ja sabem que un mateix grafema (o dígraf) pot indicar no solament les variants al·lòfones d'un sol fonema, sinó també fonemes distints (p.e., en català, *x*, amb valor compost gutural + alveolar —*ics*— o palatal sord fricatiu —*xeix*—, segons el context; o, en anglès, *th*, amb valor, com hem vist, interdental fricatiu sonor o sord). A part, **tampoc** no ha d'estranyar que, **per a** indicar **certs fonemes**, puguin **alternar dos o més grafemes** (o dígrafs), com de vegades també alternen, segons el context immediat, en les llengües que usen l'alfabet llatí (p.e., en català, *s*, *ss*, *c* i *ç* per a indicar el fonema alveolar sord fricatiu). Tot això seria inacceptable en una transliteració de base científica, que pretén reproduir l'original grafema per grafema, però no en una transcripció, que pretén reproduir-ne només la seqüència dels sons. En tot cas, si la *trans. 3-* s'ha d'usar per a treballs cartogràfics o índexs bibliogràfics ..., caldrà introduir-hi (en els treballs o índexs corresponents) les equivalències pertinents sobre les alternances utilitzades, a fi d'evitar confusions.

+ **Geminació.**

— **Dígrafs.** Per simplificació, poden deixar-se **senzills** (sense geminar) **els dígrafs** encara que responguin a fonemes geminats en l'original, però la **geminació també pot explicitar-se** (llevat que la *trans. 3-* s'emprí per a treballs cartogràfics o índexs bibliogràfics ..., on, per tal d'aconseguir un ús comú, universal, de la transcripció, és millor —i així ho proposem— prescindir de la geminació dels dígrafs).

— **Grafemes.** Convé, en canvi, si es tracta de simples **grafemes**, **geminar-los** tots els que responen a fonemes geminats en l'original, sobretot si són grafemes que admeten geminar-se generalment en les respectives llengües de recepció, com **b, c, d, g, k, l, m, n, p, r, s, t**.

Ara bé, hi ha casos específics en què això últim es pot aplicar d'una manera particular, segons la llengua receptora; a tall d'exemple, en català i espanyol, podem citar alguns d'aquests casos, de fonemes-grafemes o només grafemes geminats (que tanmateix és possible usar —per la seva incidència limitada i poc divergent— en la *trans. 3-*, encara que són més propis de les *trans. 4- i 5-*; tot i que, si la *trans. 3-* s'ha d'emprar en els treballs o índexs esmentats ara mateix, és millor que aleshores aquests casos no tinguin res d'especial per tal d'aconseguir l'ús comú, universal, de la transcripció, que ja hem comentat). Ens referim, en concret, a casos específics d'aplicació de la geminació de grafemes com els següents:

— **ll**, en *català* passa a **l·l**, però en *espanyol* queda **l**

— **s** intervocàlica sorda, en *català* passa a expressar-se amb aquest grafema geminat, **ss**

3. La transcripció proposada i els altres tipus de transliteració / transcripció. Criteris d'utilització combinada

Ens referim a una possible utilització no exclusiva de la proposta (**transcripció 3-**) a fi que esdevingui per a les diverses llengües de recepció més senzilla de dur a terme en el cas concret. És a dir, una utilització on es combini la universalitat gràfica pròpia de la proposta descrita —majoritària, segons s'ha anat precisant, en el seu ús de divulgació culta— amb alguns usos determinats dels altres tipus transcripcius (**transcripcions 4- i 5-**), ja no universals i menys comuns, però que —ben adequats i complementaris— poden donar, al capdavant, més agilitat i amplitud expressiva a la llengua de recepció que n'usi aquesta combinació com a recurs. Això, és clar, en l'ús més apropiat de la **transcripció 3-**, com a divulgació culta, incloses les traduccions literàries, i en la premsa ...; no, per contra, sempre que, per a treballs cartogràfics o índexs bibliogràfics... —en substitució de les **transcripcions 1- o 2-**—, calgui utilitzar-la sense barreges (i, encara, en el seu ús més comú, universal, sense alternances de què no consti clarament l'equivalència), com anteriorment indicàvem.

- Assumim, doncs, mantenir, en la pràctica, la transcripció tradicional de topònims i antropònims; també, de noms comuns ja establerts, **préstecs o manlleus tradicionals** ja ben adaptats i assimilats (**transcripció 5-**).
- Per als **topònims i antropònims nous**, o transcrits de nou, adoptem, en canvi, la transcripció proposada, la **transcripció 3-**, llevat del cas del grec, on normalment optem (almenys per a l'àmbit català i espanyol) per la **transcripció 4-**; així mateix, optem normalment per la **transcripció 4-** en algun cas d'altres llengües (p.e., de l'hebreu o l'arameu —noms bíblics— i en certs casos singulars de l'àrab o el rus), quan s'assumeixen transcripcions reals llatines —o amb un procés igual o paral·lel al del llatí— (encara que, aleshores, aquests casos podrien considerar-se, a vegades, casos peculiars de la **transcripció 5-**). Per als **noms comuns nous**, o transcrits de nou, pot usar-se la **transcripció 3-** (amb *cursiva*), però també la **transcripció 4-**, llevat del cas del grec (i, en les circumstàncies abans indicades, també de l'hebreu o l'arameu i de l'àrab o el rus), on preferentment optem per la **transcripció 4-**. Però, si en un cas concret existeix també la **transcripció 5-** d'un mot, recordem que ja s'ha indicat que l'assumim.

Aleshores, quan es pot escollir, la tria entre les transcripcions disponibles d'un mot dependrà del tipus de text, amb la tendència d'assolir una major universalitat gràfica com més culta sigui la divulgació.

- Respecte de la **transcripció 4-**, convé tenir present que, de fet, pertoca només a les llengües romàniques com a receptores, encara que les altres llengües receptores poden usar-la, també, com a préstec o com a fruit d'un procés paral·lel.
- Cal recordar que en moltes llengües de recepció (p.e., català, espanyol, italià) una primera diferència entre les *trans.* 3- i 4- sol ser la simplificació dels dígrafs, suprimint-hi l'*h*.
- A part, és clar, pot optar-se (amb *cursiva*), **com a transliteració** o expressió més científica en alguna citació ocasional, per les **transcripcions 1- i 2-** (*trans-*

literació detallada i ampliada, respectivament) i, fins i tot, en el cas del grec, per la **transcripció 3-** (*transliteració simple*).

4. Aplicació concreta

Cal remarcar que la proposta pretén només presentar un marc general de grafemes i dígrafs amb «h» per utilitzar en la transcripció, sense altres diacrítics. Després, en cadascuna de les llengües originals, s'han de precisar, per part dels especialistes, els casos d'equivalències que poden resultar dubtoses i, en cadascuna de les llengües de recepció, convé especificar els usos alternatius dins els marges previstos (preferències en les alternatives descrites, geminacions, accentuació, pronunciació). A més, seria desitjable que es poguessin facilitar, per llengües originals i de recepció, alguns exemples de les equivalències més importants o discutibles. Arran d'això, des d'aquí volem convidar els especialistes interessats que ens vulguin fer l'honor de considerar almenys discutible aquesta proposta, que ens la critiquin, matisin i, donat el cas, ens proposin o aclareixin equivalències concretes de les llengües de què creguin oportú opinar. Restem per endavant molt agraïts a tots ells.

D. Conclusió

A partir d'unes distincions sobre els tipus de transcripció, com les que hem anat fent al llarg de tots els apartats precedents, **optem** amb la nostra proposta no per l'extrema exactitud (pròpia en si de la grafia original), adequada a les obres científiques i que en la llista tipològica inicial estaria representada per les transliteracions / transcripcions 1- i 2-, sinó **per una forma més bàsica i simplificada (transcripció 3-)** i adequada a la divulgació (i a l'alta divulgació) i a les traduccions literàries, que en això tenen una importància particular. Ho fem **amb la intenció i la voluntat que esdevingui molt compartida i el més universal possible**, la qual veiem **basada en la dinàmica històrica** (en el que fa referència a la transcripció de mots estrangers, grecs sobretot) **de la mateixa llengua llatina**, de qui usem l'alfabet com a receptor. A més, hi optem **amb la col·laboració** (en algun cas —com el del grec i, d'alguna manera, el de l'hebreu o l'arameu i de l'àrab o el rus— imprescindible quan se'n disposa) **de les formes** encara més simplifiades o **adaptades de les transcripcions 4- i 5-**.

És a dir, en definitiva, optem per una «translació» el més **simple**, el més **genúina** (respecte de l'original i de l'alfabet de recepció) i, per tant, el més **universal** que sigui possible. Busquem, així, l'equivalent (senzill, genú i universal) en alfabet llatí dels mots escrits en un altre sistema gràfic original; equivalent (amb algunes alternatives ben delimitades) que voldríem veure reconegut o acceptat a nivell general sense alteracions literals (accents a part), almenys per als noms propis, com reconeixem o acceptem mútuament, sense alterar-la, la grafia dels noms propis de qualsevol altra llengua que usi també l'alfabet llatí.

No pretenem, en canvi, assegurar una pronunciació fidelíssima a l'original dels noms propis o comuns, sinó que, sobretot en els propis, volem aconseguir d'entrada, com hem apuntat, una **grafia coherent** amb la història de l'alfabet llatí,

receptor de les transcripcions; també, naturalment, no deixem de pretendre apropar-nos a una **pronunciació ben adequada**, que correspongui a la del model original, però sabem que acabarà a poc a poc adaptant-se al tipus de pronunciació de la llengua receptora, i ho acceptem així com a ben lògic i culturalment enriquidor. Al capdavall, això és el que ocorre amb els noms propis de qualsevol altra llengua que usi l'alfabet llatí, que, sense alterar-ne la grafia, hom els pronuncia més o menys diversament segons els llocs o la llengua que utilitza.

Per fer més clara la proposta, després de ser millorada amb les aportacions crítiques de què parlàvem més amunt, tenim el propòsit, en una propera publicació —d'acord amb les matisacions i suggeriments apuntats que esperem rebre— d'oferir un quadre d'equivalències i exemples concrets de transcripció normal culta i universal, és a dir, bàsica o simplificada, d'una tria de llengües originals en les llengües de recepció català i espanyol i, si és factible la col·laboració pertinent, en algunes altres llengües receptores.